

szomszédság és közösség

FOGARASSY LÁSZLÓ

Hodža Milán és a Károlyi-kormány

(MIÉRT NEM JÖTT LÉTRE MEGEGYEZÉS A KÁROLYI-KORMÁNY ÉS A SZLOVÁK NEMZETI TANÁCS KÖZÖTT?)

Jászi Oszkár, a Károlyi-kormány nemzetiségügyi minisztere, emigrációja kezdetén közzétette a magyarországi románok politikai vezetőivel folytatott tárgyalások történetét, azonban a szlovákok vezetőivel és a közülük kikerült dr. *Hodža Milán* budapesti csehszlovák követtel folytatott tárgyalások publikálásával adós maradt. Irodalmi hagyatéka Oberlinben van, idevonatkozó iratai még nem állnak rendelkezésre, ámde akkori vitapartnere, Hodža Milán, budapesti diplomáciai küldetéséről kiadott egy kommentált dokumentumkötetet, amelyet azonban az 1918–19. évi forradalmak magyarországi történészsakértői a szlovák és cseh nyelv ismerete híján nem használhattak. Ami Hodžáról és Hodža műveiből magyar nyelven megjelent, az nagyon „gondos” válogatás. Az első Csehszlovák Köztársaságban exponált politikai szerepet vivő Hodža, a magyar Országgyűlés egykori képviselője, szívesen vállalta a csehszlovákiai magyarok pártfőgójának a szerepét, ott volt a komáromi Jókai-szobor alapkövetésénél is, a kisebbségi státúumtervezetével azonban éppen úgy elkésett, mint két évtizeddel korábban Jászi Oszkár hasonló elgondolásaival. A különbség az volt köztük, hogy Jászi Oszkár akkor lett miniszter, amikor Horvát-Szlavonország már elszakadt a magyar államtól, Hodža viszont már akkor lett miniszter, amikor a csehszlovák állam napja még csak emelkedőben volt. Műveinek magyar nyelvű válogatásánál sem neki, sem pártjának, a csehszlovák agrárpártnak nem volt érdeke, hogy írásaiból az is megjelenjen magyar fordításban, amely magyarbarátságát megkérdőjelezhette volna. Dokumentumkötetére amúgy is felfigyelt a budapesti sajtó, amikor az cikksorozat formájában már előbb, a pozsonyi *Slovenskú Denníkben* megjelent.

Az események tárgyalásánál vissza kell mennünk 1918. október 30-ig. E napra hívta össze Turócszentmártonban *Matúš Dula* (a régebbi magyar nyelvű irodalomban *Dula Máté* néven ismeretes), a Szlovák Nemzeti Párt elnöke a szlovák politikai csoportosulások vezető egyéniségeit egy értekezletre. Ezen ülés határozata szerint a magyar kormánynak nincsen joga a szlovák nemzet nevében beszélni és ezt az eddigi magyar nemzetiségi politikával indokolja. Erre egyedül a Szlovák Nemzeti Tanács jogosult, amely kijelenti:

„I. A szlovák nemzet úgy nyelvileg, mint kultúrhistoriailag az egységes cseh-szlovák nemzetnek része. Az összes kultúrbarcokban, amelyeket a cseh

nemzet vívott, s amelyek ismertté tették az egész világon, részt vett a szlovákság is.

2. A teljes függetlenség alapján követeljük mi is, a cseh-szlovák nemzet számára a korlátlan önrendelkezési jogot. Ezen elv alapján egyetértünk azon újonnan kialakult nemzetközi közjogi helyzettel, amelyet Wilson elnök formulázott meg 1918. október 18-án és amelyet az osztrák-magyar külügyminiszter 1918. október 27-én elismert.

3. Követeljük az azonnali békekötést, mégpedig az általános emberi és keresztény elvek alapján, hogy a béke olyan legyen, miszerint nemzetközi garanciákkal lehetetlenné tegye a további háborút és fegyverkezést.¹

A turócszentmártoni deklarációt azonnal leközzölte az ottani *Národnie Noviny*, ez azonban nem volt pontosan azonos azzal a szöveggel, amelyet az ülés résztvevői aláírtak. Az eredeti aláírt okmány el is tűnt.

Dr. Hodža Milán volt az, aki este néhány barátjával behatolt a mártoni nyomdába, pressziót gyakorolt a szedőkre, hogy a deklarációt ne az eredeti szöveg, hanem az ő korrektúrája szerint szedjék ki. Matúš Dula és Jozef Škultéty a bizonytalan politikai helyzetben megelégedtek a formai tiltakozással – a deklaráció eredeti szövege pedig „eltűnt”. Évek múltán óriási sajtóvita keletkezett az ügyből, amely azonban már nem ingatta meg Hodža szilárd miniszteri pozícióját...

Hodža szócsöve, a budapesti *Slovenský Týždenník* című hetilap, 1918. november 1-i számában még csak rövid hírt közölt a Szlovák Nemzeti Tanács október 30-i üléséről (mert a szerkesztőség csak lapzárta előtt értesült róla), de *Ausztria–Magyarország elismeri a csehszlovák államot* címmel részletesen foglalkozik az 1918. október 28-án beállott politikai helyzettel és bejelenti, hogy az összes összefüggő szlovák területek a csehszlovák államhoz fognak tartozni. Mégpedig a következő vármegyék: Pozsony (kivéve egyes tiszta magyar vidékeket), Nyitra, Trencsén, Turóc, Zólyom, Árva, Liptó, Szepes, Sáros, továbbá Abaúj-Torna, Zemplén, Ung, Nógrád, Hont és Bars megye szlovák lakta részei. „A távoli Alföldön fekvő szlovák településeink nem tartozhatnak a csehszlovák államhoz, de nyilván igen sok, ottani szlovák át fog költözni a szabad szlovák hazába.”²

Hodža sohasem cáfolta, hanem kifejezetten elismerte, hogy ez volt az akkori területi elgondolása.³

Károlyi Mihály azonnal elismerte a Cseh Nemzeti Bizottságot (Národný výbor), amely az emigrációban alakult csehszlovák kormány nevében gyakorolta a hatalmat a csehek és morvák lakta területen, sőt dr. *Supka Géza* személyében követet is küldött Prágába. Ezt követően Belgrádba utazott fegyverszünetről tárgyalni a balkáni antanthaderők parancsnokával és amikor visszatért, már az íróasztalán várta Supka Géza jelentése. Ebből kiderült, hogy a prágai *Národný výbor* bejelentette igényét Magyarország északi területére a következő határokkal: Duna vonala Vácig, innen Gyöngyös–Miskolc–Tokaj–Csap–Máramarossziget–Verecke. Ezt a Národný výbor nevében annak egyik tagja, dr. *Vavro Šrobár* közölte a magyar követtel. Šrobár nemzeti sérelemnek fogta fel, hogy szlovák lakta területen magyar karhatalmi osztagok fosztogatókat lőttek agyon, tudomására adta, hogy a szlovák lakosság védelmére cseh katonaságot fognak küldeni és hogy a ruszin (későbbi néven: kárpátukrán) lakosságú területek Csehszlovákiához fognak tartozni.⁴

A Šrobár és Supka közt lefolyt tárgyalásnak ennél fogva eredménytelenül

kellott végződnie. Az erről készült állítólagos jegyzőkönyv meséjét Šrobár találta ki, de már november folyamán Kramář csehszlovák miniszterelnök egy diplomáciai jegyzék keretében, egy odavetett mondatban megkísérelte, hogy ilyesfajta állítást csempésszen be a köztudatba, amit Supka Géza már akkoriban erélyesen megcáfolt.⁵

Supka Géza november 11-én már újból Budapesten volt és követi megbízatásáról leköszönt. Utóda Krejcsi Rezső lett. Az első csehszlovák követ ugyanezen a napon mutatkozott be Budapesten dr. Emil Stodola szlovák politikus személyében. Kornél fivére feljegyezte róla, hogy a Duna-Vác-Miskolc vonalat elképzelhetetlennek minősítette.⁶

A cseh csapatok már bent voltak a szlovák lakta terület nyugati peremén, mire Bartha Albert alezredes, az új magyar hadügyminiszter szintén csapatokat küldött ellenük. Az első összecsapás november 13-án történt, megújultak az ellenségeskedések és pedig a magyar csapatok részleges sikereivel.⁷ Következő napon Károlyi Mihály megkapta Kramář jegyzékét, amelyben a megszállást így indokolta:

„Bátorkodom megjegyezni, hogy köztársaságunkat az antant, mint szövetséges hatalmat, elismerte és, hogy miniszterünk, dr. Beneš, mint rendes tag, részt vesz a szövetséges hatalmak versailles-i haditanácsán. Ennek következtében a megkötött fegyverszüneti egyezmény értelmében nekünk megvan a jogunk, hogy a rend fenntartása érdekében megszálljuk az összes fontosnak tartott pontokat.

Éppígy, mint a magyar kormány, mi sem gondolunk arra, hogy erőszakkal bármilyen területet megbódítsunk, mert hiszen mi is a béketárgyalásoktól várjuk a végleges megoldást. A szlovák vidékekre mi csakis azért vonultunk be, mert a magyar közigazgatási hatóságok elhagyták helyeiket és minket felkértek arra, hogy akadályozzuk meg az erőszakosságokat és az anarchiát (...)

Az ön kormánya elismerte a szlovák nép számára az önrendelkezési jogot, valamint elismerte a Szlovák Nemzeti Tanácsot is, és ennek folytán a Szlovák Nemzeti Tanács október 30-án ünnepélyesen deklarálta a cseh néppel való egyesülést a szabad csehszlovák államban. Erre való bivatkozással bátorkodom kívánni, hogy a magyar kormány baladéktalanul adjon parancsot hadseregének, hogy tartózkodjon biztonsági csapataink kiűzésétől.”⁸

Károlyi november 17-i válaszjegyzékében kijelentette, hogy a cseh fegyveres akció a fegyverszüneti szerződés megsértése, amelyre fegyveres ellenakcióval fog válaszolni. A cseheknek nincs joguk megszállni a szlovákok által lakott területet a turócszentmártoni deklaráció alapján, mivel ez az állítólagos csatlakozás nem népszavazás eredménye gyanánt jött létre. Kramář nyilván előre számolt ezzel a válasszal, mert már 15-én táviratozott Benešnek Párizsba, hogy a szlovák kérdést vigye a francia kormány elé. Károlyival november 19-én szállt vitába. E jegyzékében azzal érvelt, hogy Szlovákia az antant által említett csehszlovák állam része, amelyre a fegyverszüneti egyezmény nem vonatkozik. A fegyverszüneti egyezmény Magyarországnak csak azon területeire érvényes, amelyek nem függetlenítették tőle magukat. (Márpedig egyetlen vármegye és megyei jogú város törvényhatósága sem hozott olyan határozatot, hogy felmondja a magyar kormánynak az engedelmisséget és csatlakozik a deklarációhoz, még Turóc sem. Mind a „magyarónok” kezében voltak.)

Stodola Emil helyett, akinek nem volt kedvére budapesti küldetése és vissza akart térni, a prágai kormány dr. Milan Hodžát küldte Budapestre követnek, aki oda november 24-én érkezett meg. Az volt a feladata, hogy diplomáciai úton bírja rá a magyar kormányt a szlovák terület átadására. A két olaszországi légióhadosztály még szállítás alatt volt osztrák területen keresztül. Beneš is akcióba lépett: november 25-én levélben tolmácsolta *Louis Pichon* francia külügyminiszternek a csehszlovák álláspontot, aki ezt el is fogadta és megígérte, hogy intézkedni fog a magyar csapatoknak Szlovákiából való kivonása végett.

Hodža Budapestre érve rögtön fölvetette a kapcsolatot dr. *Erdélyi Sándorral*, a magyarországi Román Nemzeti Tanács budapesti megbízottjával és dr. *Petrovič Marko* jugoszláv ügynökkel, akikkel megegyezett abban, hogy megbízóik érdekei védelmében közösen fognak fellépni a francia parancsnoknál. Ugyanis ez időben egy teljes francia hadosztály megérkezését várták Budapesten és parancsnokának, *Henrys* tábornoknak még szállást is rendeztek be egy arisztokrata villájában. Hodža egyúttal a követség személyzetéből egy-egy cseh katonatisztet küldött Szabadkára és Újvidékre, hogy kapcsolat teremtse a délvidéki szerb csapatparancsnokságokkal és így híreket kapjon a balkáni francia haderő intézkedéseiről. Azonban november 26-án *Henrys* tábornok és hadosztálya helyett csak egy tizenhét tisztből és ötvenfőnyi legénységből álló antantmisszió érkezett Budapestre.

Parancsnoka a *Fernand Vix* nevű francia alezredes volt és kíséretéhez tartozott *Bodi* szerb őrnagy is.

Fernand Vix alezredes megérkezése után telefonon értesítette *Károlyi Mihályt*, aki akkor a külügyminiszter teendőit is ellátta, hogy másnap reggel tíz órakor jelentkezni fog nála. A fogadáson jelen volt *Bartha Albert* hadügyminiszter is, akinek emlékezése szerint *Vix* alezredes már a bemutatkozó látogatásnál kedvezőtlen benyomást keltett: a miniszterelnökség gobelintermébe belépett feltett sapkával, borotvátlan arccal és rendetlen hajjal egy francia egyenruhát viselő köpcös ember, sáros cipőben és gyűrött köpenyben, lovaglópálcával a kezében, aktatáskával a föna alatt. Ha nem viselt volna alezredesi rangjelzést, altiszt benyomását keltette volna. Bemutatkozása után hosszasan beszélt *Károlyival* és elsősorban a kíséretéhez tartozó szpáhik elszállásolása iránt érdeklődött. Rossz modora miatt kínos volt a vele való érintkezés. Még azt is megengedte magának, hogy egy alkalommal, midőn *Bartha* hadügyminiszterrel tárgyalni akart, telefonon hívatta magához. *Bartha*, tekintettel arra, hogy ez nem szokás a diplomáciai életben, azt válaszolta *Vixnek*, ha vele tárgyalni akar, akkor keresse fel őt, mert neki nem parancsolhat. *Vix* ezt tudomásul véve, megjelent *Barthánál*, a Hadügyminisztériumban, aki még mindig felindultan a telefonon lezajlott szóváltás miatt, értésére adta, hogy úriemberek közt van, akik elvárják tőle, hogy úriember (gentleman) módjára viselkedjék. Ez a legkevésbé, amit tőle a magyar kormány tagjai megkívánnak. *Vix* alezredes erre váratlanul nyugodt hangon kijelentette: „...*mint katona megértem önt, de nem vagyok abban a helyzetben, hogy a magyar kormány összes tagjait úriembereknek tartsam. Az önök kormányelnökét, Károlyi grófot a háború kitörése idején Bordeaux-ba internálták. Ott becsületszavát adta, hogy Franciaország ellen nem fog barcolni, és hogy hazatérése után a háborút elítélő határozat meghozatalára fogja ösztönözni a Függetlenségi Pártot. Mi, franciák, erre szabadon engedjük, sőt még útiköltséget is adtunk neki. Alighogy*

hazaérkezett, egy bécsi lapban kiállt a háború mellett és azután önként katonai szolgálatra jelentkezett. Ezzel magyarázható mind az én, mind pedig kormányom magatartása az ön kormányával szemben.” (E szövényt követően, mindig kifogástalan udvariassággal lépett föl.)⁹

Vix tévesen tájékozódott: Károlyi nem adta becsületszavát és alá sem írt olyan nyilatkozatot, hogy szabadon bocsátása után nem fog Franciaország és szövetségesei ellen harcolni. Pénzt, illetve útiköltséget pedig franciaországi rokonától, Polignac hercegtől kapott. Hogy Károlyit és társait szabadon bocsátották, abban szerepet játszott a politikai megfontolás is: nem volt érdekük, hogy a magyarországi, franciabarát párt vezetőit internálótáborba zárják a háború végéig.¹⁰ (A kevésbé jelentős és ennélfogva kevésbé is szerencsés társai sorsát írta meg *Kuncz Aladár* a *Fekete kolostorban*, amelyet francia nyelvre is lefordítottak.)

Aki ezek után azt gondolja, hogy Vix alezredes a nála tisztelgő Hodžát rögtön tárt karokkal fogadta, az alaposan téved. Nyíltan megmondta neki, hogy rosszallja a cseh katonaság benyomulását Észak-Magyarországra, ami nem más, mint a belgrádi katonai konvenció megsértése. Ezek a cseh csapatok egészen mostanáig nem harcoltak az antant oldalán, ezért szövetséges csapatoknak nem tekinthetők. Hodža ellenvetése, hogy ezeket a csapatokat a szlovákok hívták be, Vix leszögezte, hogy ez nem más, mint jogtalan megszállási kísérlet és ez a csehszlovák ügynek ártani fog. Hodža kijelentette, hogy a versailles-i legfelsőbb haditanács már informálva van erről a kérdéstről és hogy *Franchet d'Esperey* tábornoknál már intervenáltak, hogy a belgrádi egyezmény 17. pontját értelmezze a prágai álláspont szerint. A párbeszéd végül is Hodža győzelmével végződött. Vix alezredes rokonszenvét azzal nyerte meg, hogy információkat szolgáltatott neki a Romániából hazavonuló német Mackensen-hadseregről, meggyőzően arról, hogy a magyar kormány készakarva halogatja a hadsereg lefegyverzését és internálását. A Kramárnak küldött jelentésében még közli: „A magyar kormány úgy állítja be a helyzetet a franciák előtt, hogy ha a magyarok igényeit nem fogják méltányolni, akkor ez a kormány megbukik és utána csak anarchia és bolsevizmus következik. A helyzetet tisztázva, kijelentettem, hogy a magyar kormány akkor idézi elő a bolsevizmust, amikor akarja, fenyegetései pedig a magyar taktika közismerten régi fegyvertárába tartoznak.” Egyszerűen azt állította, hogy a Károlyi-kormány céltudatosan előkészíti a proletárdiktatúrát. Ezzel Hodža el is érte, hogy Vix feltesítette azon kérését, hogy az ő siffrekulcsával továbbíthasson egy távirati jegyzéket Henrys és Franchet d'Esperey tábornoknak. Ebben pedig arról volt szó, hogy ismerjék el a Szlovákiában tartózkodó cseh csapatokat, amelyek az osztrák-magyar hadsereg részei voltak, szövetséges csapatoknak és a magyar kormányt egyoldalú döntéssel, a belgrádi egyezmény mellőzése árán, szólítsák fel a szlovákok lakta terület kiürítésére.¹¹

November 30-án Hodža már azt jelenti Prágába, hogy ma volt alkalma Vix alezredest tájékoztatni a szlovák politikai helyzetről, a magyarországi nemzetiségi kérdéstről és azon okokról, amelyek következtében Szlovákiának a csehekkel való egyesítése történelmi és nemzetiségi szempontból szükséges. Kiderítette azt is, hogy Vix alezredesnek –, aki egyébként elzártsági származású –, ezekben a kérdésekben csak felszínes ismeretei vannak.

Henrye tábornok a fenti Hodža-jegyzékre Vix útján azt a választ küld-

te, hogy a Szlovákiában operáló cseh katonai alakulatoknak szövetséges csapatokul való elismerése nem az ő hatáskörébe tartozik. Ezért felettes hatósága (Franchet d'Esperey tábornok) útján döntés végett a versailles-i haditanács elé terjeszti (Itt a döntő szó *Foch* tábornagyot illette.) Hodža ezt Prágába a következő kísérőszöveggel jelentette: „*Erre való tekintettel kérem az említett helyen azonnal táviratilag közbelépni. A kérést úgy kell megfogalmazni, hogy Szlovákiát de facto ismerjék el a csehszlovák állam részének és ezt a döntést, mint a megszálló hadsereg rendelkezését, parancs formájában adják a magyar kormány tudomására. Egyúttal fel kellene szólítani a magyar kormányt, hogy Szlovákiából vonja ki az összes alakulatait. Ha ez a megoldás a fegyverszüneti egyezmény 17. pontjára való tekintettel nem valósítható meg, szubszidiáris kérešként javaslom, hogy államunk mindennemű katonasága, tehát mind a légió, mind pedig a csapatok (értsd: volt osztrák–magyar alakulatok – a szerző) a megszálló hadsereg részének ismertessenek el.*” A továbbiakban közli, hogy Vix alezredestől nyert érte ülése szerint a Mackensen-hadseregben „kitört a bolsevizmus”, katonatanácsokat szerveznek, a katonák nem tisztelegnek a tisztjeiknek. Vix azt az aggályát fejezte ki, hogy ez nehézségeket fog okozni a Mackensen-hadsereg lefegyverzésénél, ha a német katonák megtagadják parancsnokuknak az engedelmességet. Hodža azt állította neki, hogy teljesen a magyar kormánytól és Mackensentől függ, hogy mikor lesz bolsevizmus. E jelentés befejezéseként Hodža közli, hogy a magyar kormánnyal folytatott tárgyalásokról Dula Máté, a Szlovák Nemzeti Tanács elnöke fog tájékoztatást adni, aki vasárnap Budapestről Prágába utazik.¹²

E tárgyalásokat Jászi Oszkár nemzetiségi miniszterrel Dulán kívül dr. *Ludevít Bazovský*, dr. *Vladimír Fajnor*, dr. *J. Kohút*, *Peter Makovický*, dr. *Ján Ruman* folytatták a turócszentmártoni Szlovák Nemzeti Tanács nevében november 29-én és valószínűleg 30-án is. A Károlyi-kormány nem hivatalos ajánlatát, amely szerint a szlovák terület önkormányzatot kapott volna, elutasították. Hodža leköszölte a javaslat szlovák fordítását, de az ahhoz csatolt térkép fakszimiléjét nem tette közzé. Egy kilencpontos ellenjavaslatot dolgozott ki a Szlovák Nemzeti Tanács megbízottjai részére, amelyben Csehszlovákia részére a következő terület átadását követelte:

1. *Trencsén, Nyitra, Bars, Turóc, Árva, Liptó, Szepes, Sáros és Zólyom megye teljes egészében.*

2. *Pozsony törvényhatósági jogú város, Pozsony megye, Csallóköz kivételével, Selmechánya tj. város, Hont megyének Hontnadas–Magasmajtény vonalától északra, Nógrád megye, kivéve a Balassagyarmat–Losonc–Salgótarján vonalától délre eső részt, Gömör megyének a Rimaszombat–Jolsva–Rozsnyó vonalától északra és Abauj-Torna megye Szepsi–Nagyida–Hernádsadány vonalától északra eső része, Kassa tj. város, Zemplén és Ung megye Kozma–Ungvár vonalától északra, végül Ungvár–Szinna mellett keletre húzódó vonal.* (Meg kell említeni, hogy a szedő Hernádsadányt „Horvátsadánynak”, Szepsit pedig „Sepesinek” olvasta és szedte ki, amit Hodža miniszter úr nem vett észre, amikor a korrektúrát javította.) Az ellenjavaslatot egyébként a Szlovák Nemzeti Tanács Budapestre érkezett tagjaival való megbeszélés után dolgozta ki. Nemcsak kulturális és közigazgatási jellegű követeléseket terjesztett elő, hanem azt is, hogy a magyar katonai és nemzetőrségi alakulatok a szlovák terület elhagyása előtt adják át fegyverzetüket. Ebből látható, hogy a turócszentmártoni Szlovák Nemzeti Ta-

nács nem tartott igényt Csallóközre, Komárom és Esztergom megyék Duna-balparti részére, viszont gazdasági okokból igényelték Pozsonyt és Salgótarját (dunai kikötő, illetve szénbányák). Balassagyarmat igénylése föltehetően Bazovský út., losonci ügyvéd kezdeményezése lehetett, mert ő lett Nógrád megye zsupánja. (Két évtized múltán mindenesetre cáfolta.) Megegyezésre nem került sor. Korántsem azért, mert a csehszlovák kormány a Párizsban tartózkodó Beneš kívánságára 1918. december 1-jén dezavualta Hodžát. December 1-jén Prága valóban kijelentette, hogy Hodža nem volt jogosult a magyar kormánnyal tárgyalni, de nem is rendelte vissza állomáshelyéről. Hodža a könyvében maga is elismeri, hogy a tárgyalások csak időnyerés céljából folytak és ebből az is kiderül, hogy részben Hodžának is érdeme, hogy Vix vétőt emelt az ellen, hogy a magyar kormány a megszállt területeken is megtartsa a nemzetgyűlési választásokat.

Az Astoria Szállodában lakó és hivataloskodó Hodžát december 3-án éjjel Vix alezredes telefonon meglepetésszerűen magához hívatta a Hungária Szállóban levő hivatali helyiségébe azzal, hogy fontos közölnivalója van. Hodža azonnal megjelent és akkor Vix gratulált neki azzal, hogy éppen most érkezett Párizsból egy jegyzék, amely a Szlovákiába behatolt cseh csapatokat szövetséges csapatoknak elismerte és a magyar kormányt felszólította, hogy csapatait a szlovák területről vonja ki. Ennek a jegyzéknek volt egy sarkalatos hibája: nem közölte, hogy a magyar haderő milyen vonalra vonuljon vissza. Mintha Versailles-ben nem tudták volna, hogy ilyen tartomány nem létezett, tehát nem lehettek határai sem. Hodža erre azzal reagált, hogy mindjárt december 4-én (vagy 5-én, nem emlékszik pontosan) Vix siffrekulcsával Szalonikin keresztül Párizsba táviratozott dr. Benešnek, hogy az antanttól a következő városok megszállására kérjen felhatalmazást: *Pozsony, Galánta, Érsekújvár, Komárom, Léva, Ipolyság, Balassagyarmat, Salgótarján, Losonc, Rimaszombat, Rozsnyó, Nagyrőce, Kassa* és attól délre *Csap–Ungvár vonala*. A Dunát egészen az Ipoly torkolatáig kérte határuul. Hogy miért lépte túl a turócszentmártoni deputáció által előterjesztett szerényebb területi követeléseket, ennek megindoklásával Hodža emlékirataiban adós maradt.¹⁴

A pozsonyi katonai kerületi parancsnokság és a szlovákiai csehszlovák katonai parancsnokság (Československé vojenské velitelství na Slovensku) már december 4-én kötött egyezségét a Morva és Vág folyó közti helyi demarkációs vonalra vonatkozóan, amelynek német nyelvű jegyzőkönyvéből elég ennyit idézni: „Demarkationslinie südlich Eisenbahnstation Dévénytő – südlich Bisternitz – Ahornberg – Dreisterner Kottenberg – Mühle nördlich Czajla, Strassenbahnkreuzug, Mühle am Sifak p. mv. Sárffő – Kápolna – Puszta Pál – Meierhof auf Strasse Majcyhov (sic – helyesen Majčichov – Majtény) – Szilincs – südlich Vágkeresztúr – südlich Váta ausschliessend an die Waag als Linie der Besetzung seitens der tschech. Truppen.”¹⁵

Miután Vix hozzájárult, hogy a magyar és csehszlovák fél közvetlenül egyezzen meg egy ideiglenes demarkációs vonal megállapítása tekintetében, amíg az antant közölni fogja a végleges demarkációs vonalat, Bartha Albert hadügyminiszter és Hodža Milán közt 1918. december 6-án létrejött a megállapodás. Eszerint a magyar csapatok kötelesek voltak az alábbi vonalra visszavonulni: Dévényújfalú–Szentgyörgy–Galánta–Verebély–Bát-
(Korpona)–Gács–Nyustya–Nagyrőce–Gölnicbánya–Lemes–Gálszécs–

Nagymihály–Szobránc–(Homonna)–(Mezőlaborc). A zárójelben levő három helységet a csehszlovák csapatok megszállhatták.¹⁶

Még ezt a demarkációs vonalat is részben módosította egy újabb tárgyalás december 8-án Dévénytő vasúti állomáson a pozsonyi katonai kerületi parancsnokság és a szlovákiai csehszlovák haderő között: eszerint a demarkációs vonal Dévénytőtől Ahornberg magaslatig változatlan maradt, innen pedig így húzódott tovább: Szentgyörgy déli szegélye, vasútállomás–Cseklész–Németgurab déli szegélye–vadászlak Hattyúpataktól (Schweinsbach) keletre–Sárfő déli szegélye–Páld és Ábrahám déli szegélye–vadászlak Ábrahámától keletre – Vága déli szegélye–malom Vágától kb. 2 km keletre. Tehát a magyarok átadtak egy újabb sávot, benne Szentgyörgyöt és Szeredet környékével együtt, feltehetőleg azért, mert ez jobban megfelelt az etnográfiai határnak. Megtartották azonban a Dévényújfalutól Érsekújvárra húzódó vasútvonalat, amelyre a Pozsony és Budapest közti összekötés miatt szükségük volt. A tárgyalásokon részt vevő *Tscheppen* százados a jelentéséhez még hozzáfűzte, hogy „a demarkációs vonal nem végleges, ebbe a csehek nem akartak belemenni.”¹⁷

Már most a Hodža-féle tárgyalásokról szóló dokumentumkötet szerint Hodža december 6-án a budapesti csehszlovák követség hivatalos papírján 126. ügyiratszám alatt értesítette Vixet a megkötött egyezményről, amelyet rajta kívül, a cseh fordítás szerint egy „dr. Vojtěch Bartha” is aláírt, akit a jelentésben „uherský ministr války”-nak, azaz magyar hadügyminiszternek neveznek. Bartha hadügyminiszternek nem volt doktorátusa, Vojtěch pedig magyarul nem Albert, hanem Béla. Vixet „ezredes úrnak” szólítja, habár budapesti missziója alatt nem léptették elő. A jelentés szerint az ideiglenes demarkációs vonal a következő: *Dévény–Bazin–Kissenkőc–Sifak folyó* (valójában patak) vonulata *Peredhez*, innen egyenes vonal *Érsekújvárhoz*, innen tovább *Zsitva folyó* mentén *Verebély–Garazkovácei* (sic!), helyesen *Garamkovácsi*)–*Bát–Hontnémeti–Litva–Lest*–innen egyenes vonal *Szolnok* (!, helyesen *Szomolnok*) községig, tovább *Gölnic völgyében Margitfalváig*, *Hernád folyó* völgyében *Sáros* megye déli határa egyenesen *Zemplén* megye határáig, egyenesen *Töketerebeshez*, magában foglalva *Gálszécs* városát, tovább közvetlenül *Töketerestől Szobránc* községen át, *Viborlát* hegység gerince, *Homonna* városon és *Laborc folyó* völgyén át a magyar–lengyel határig. A *Slovenský Denník* a dokumentumkötet anyagát annak megjelenése előtt cikksorozat formájában lehozta, mire Bartha Albert 1929. január 9-én „egyes budapesti napilapokban” (nyilván a *Magyarságban*) cáfolta, hogy ő a fenti szövegű levelet Hodzával együtt saját kezűleg aláírta volna. Cáfolatát 1929. szeptember 8-án a pozsonyi *Slovák* című napilapban megismételte.¹⁸

Azt kell hinnünk, hogy Hodža a fenti levelet elküldhette Vixnek, de nem „Dr. Vojtěch (Béla) Bartha” aláírásával együtt. Nem imputálunk Barthának annyi komolytalanságot, hogy a doktori titulus jogtalan használatával címbitorlást kövessen el. A magyar kormány által kiadott francia nyelvű dokumentumkötetben nem található a Hodža–Bartha-féle egyezmény, sem a budapesti iratanyagban (HL Polgári demokratikus forradalom, 43. doboz).¹⁹

Mindettől függetlenül, a Hodža–Bartha-féle egyezmény december 24-én érvényét veszítette, amikor Vix alezredes átadta a versailles-i haditanács döntését, amely szerint „Szlovákia történeti határai”, amelyek mögé a ma-

gyar csapatokat vissza kell vonni, a *Duna folyó az Ipoly torkolatáig, az Ipoly folyó, majd innen Rimaszombattól délre húzódó vonal, egyenes vonal innen Ungvártól délre, majd az Ung folyása Uzsokig.* A végleges határt a békekonferencia fogja megállapítani. Arról Vix mélyen hallgatott, hogy ezt a határvonalat Hodža az ő siffrekulcsával táviratozta meg Párizsba, mint megjelölhető határvonalat. Egy különbség mégis volt Hodža (és Beneš) javaslata, valamint a versailles-i határozat közt: *Balassagyarmatot és Salgótarjánt* meghagyta Magyarországnak.

Károlyi Mihály elvben ugyan tiltakozott, hangsúlyozva, hogy Szlovákia nevű tartomány Magyarország területén sosem volt, tehát nem lehettek történelmi határai sem, végeredményben azonban a magyar csapatokat viszszaarendelte. Ezek után *Piccione* tábornok, az olasz légionárius hadtest és egyben Szlovákia katonai főparancsnoka, *Šrobár* miniszter sugalmazására meg merete magának engedni, hogy a demarkációs vonalat jelentő Ipolyt átlépte, Balassagyarmatot és az Ipolyságtól Fülekig terjedő vasútvonalat megszállotta és erről a magyar kormányt egyidejűleg kiértesítette. Ez történt 1919. január 16-án. Abban a feltevésben volt, hogy a magyar kormány szokás szerint most is be fogja érni egy formális tiltakozással. Bazovský dr., a losonci zsupán ezután elutazott Balassagyarmatra és felszólította *Rákóczi János* dr. kormánybiztost, hogy a közigazgatást adja át. A magyar kormánybiztos ezt megtagadta azzal, hogy Balassagyarmat, Nógrád megye székhelye és környéke a demarkációs vonalon innen fekszik, ezért ezt követelni nincs joga. Bazovský erre azt válaszolta, hogy „Amit mi meghódítottunk, az a mienk marad!”. Tiltakozásával pedig az éppen Zólyomban tartózkodó *Šrobár* miniszterhez utasította, hogy elodázza feladata kellemetlenebb részét: az opponáló magyar kormánybiztos és a megyei tisztviselők karhatalommal való eltávolítását. A balassagyarmati küldöttség előtt *Šrobár* kategorikusan kijelentette, hogy a most megszállt vonal végleges politikai határ, sőt a töle szokásos nagyotmondásával még azt is állítani merészelt, hogy egy 1917. évi londoni nagyhatalmi konferencia a csehszlovák igényeket még ezen a demarkációs vonalon túl is elismerte.²⁰ Hogy *Šrobár* blöffölt, arra a küldöttség tagjai rögtön rájöttek, mert ha az antant hozott volna a világháború utolsó előtti évében ilyen határozatot, azt már november folyamán tudtára adták volna a magyar kormánynak.

A további csehszlovák területi igények kidolgozását *Rudolf Kalhous* alvezredesre bízták, aki volt osztrák–magyar tiszt és nem légionárius volt. Mint Beneš katonai tanácsadója, 1919. január 11-én érkezett Prágába. Ő dolgozta ki azokat a térképeket is, amelyek az irodalomból ismeretesek és amelyek azt mutatják, hogy az igényelt pozsonyi hídfő érintette volna *Fertő tavát* és *Magyeróvárt* magában foglalta volna, továbbá hídfő lett volna *Komáromnál* és *Esztergomnál*, a Duna és Tisza közt pedig a *Börzsöny*, a *Mátra* és a *Bükk gerince* lett volna a határ és *Miskolc* is Csehszlovákiáé lett volna. Kalhous ebben az ügyben többször tárgyalt *Štefánik Milán* tábornokkal, a csehszlovák hadügyminiszterrel, amikor Párizsban tartózkodott. Arra akarta rávenni, hogy támogassa Foch tábornagnál ezeket az újabb területi követeléseket, mert ezekre a határookra katonai szempontból feltétlenül szükség van. *Štefánik* azonban, habár Foch marsallal meglehetősen bizalmas viszonyban állott, elutasította ezt a kérést, állítólag azzal az indoklással, hogy „nem ért hozzá”.²¹ Tekintettel azonban *Štefánik* rátarti természetére, aki büszke volt rá, hogy megkapta a francia dandártábornoki rangot,

nem valószínű, hogy ezt a kijelentést megtette volna. Ezzel ugyanis katonai analfabétának minősítette volna magát. Különben is Benešre tartozott az ügy, akinek eddig minden sikerült.

Ugyanílyen érzése volt Šrobárnak is és ezt a *Kassai Napló* munkatársának adott interjújában ki is fejezte azon alkalommal, amikor 1919. január 12-én Kaszára érkezett, hogy azt a csehszlovák állam nevében birtokba vegye. A riporter kérdésére, hogy mi fog történni a megszállt területek magyar lakosaival, kijelentette: „természetes, hogy a magyarok ugyanolyan elbánásban fognak részesülni és ugyanolyan kiterjedt jogaik lesznek, mint a szlovák polgárainknak...” A riporter: „A cseh megszállás és a csehszlovák államhoz való csatlakozás a nép megkérdezése nélkül ment végbe. Wilson ismételte a népek önrendelkezési jogát, tehát népszavazásnak kell ebben a kérdésben döntenie.” Šrobár miniszter válasza: „Népszavazást nem fogunk tartani! Ilyesmire csak a magyar kormány gondol, mert – tökéletesen megértem – fáj neki az eddigi magyar területek nagy részének elvesztése és abban reménykedik, hogy a népszavazás talán visszaboz valamit az elszakadt területekből. (...) Elégé kifejezte a népünk, hogy a csehekkel, testvéreivel akar együtt élni és ujjongó örömmel fogadták a cseh csapatokat, mert ezek jelentették nekik a felszabadulást az ezeréves magyar iga alól.” A budapesti újságok be nem engedését azzal indokolta, hogy irreducens propagandával izgatják a helyzetbe már belenyugodott lakosokat stb., a szénszállítás hamaros megkezdését ígérte, befejezésül pedig azt is kijelentette, hogy *Salgótarján megszállására* most adták ki a parancsot.²² Mint ha provokálni akarta volna Budapestet, mivel Salgótarján tájékán volt Magyarország legfontosabb megmaradt szénbányája. Tényleg el is érte, hogy Böhm Vilmos hadügyminiszter január 21-én Salgótarjánba rendelte a 40. hadosztály parancsnokságát azzal, hogy a szénbányákat, ha kell, harc árán is védje meg és csapatokat rendelt a demarkációs vonalon innen eső Ipoly menti sáv visszafoglalására. A Berinkey-kormány is jegyzékben tiltakozott Vix alezredesnél az új demarkációs vonal megsértése ellen, aki ezt Prágának tolmácsolta is. Piccione tábornok nem sietett a kiürítéssel, illetve csapatainak késve adta ki a visszavonulási parancsot, mert közben a magyar csapatok a vitás területet visszafoglalták, ami a légionárius csapatoknak halottakban, sebesültekben és foglyokban 283 fő veszteséget jelentett.²³

Hodža a pozsonyi Híradó 1919. január 22-i számának tanúsága szerint két napig Pozsonyban tartózkodott hivatalos úton. Ez alkalommal *Pichler Alajos*, a *Pressburger Zeitung* szerkesztője meginterjúvolta. *Hodža* leszögezte, hogy a Budapestre 1919. január 10-én kézbesített antantjegyzék szerint a belgrádi katonai egyezmény nem érvényes a szlovák területre, amelynek határait tehát a legutóbbi demarkációs vonal határozza meg. A végleges helyzetet természetesen a békekonferencia fogja megállapítani, de az eddigi demarkációs vonal a legkevesebb, amit a csehszlovák állam meg fog kapni. Például Pozsonynál nem a Duna lesz a határ, hanem egy vonal Moson megyében.²⁴ Hodža február 4-én is Pozsonyban volt és részt vett Šrobár szlovák kormányának ottani fogadtatásán.

Hodža a neve alatt publikált dokumentumkötetben érdemben nem is foglalkozik Jászai Oszkár személyével, Károlyi Mihályt pedig úgy állítja be Vix alezredes előtt, mint aki tudatosan a bolsevista rendszer előkészítésén dolgozik. A kötetből az is kiderül, hogy nem felel meg a valóságnak, hogy

a Károlyi-kormány meg tudott volna egyezni Hodzával, ha az utolsó pillanathan nem kap Prágából désavut. Ismétlem: maga is beismeri, hogy a tárgyalásokat időnyereség céljából folytatta és amit elért, egyoldalú antantdöntéssel meg is szerezte.

A dunántúli korridortervvel nem foglalkozik, sem a Vác (pontosabban Nógrádverőce)–Miskolc határ követelésével. A dokumentumkötet voltaképpen Hodža igazolása Šrobár támadásaival szemben, amelyben hatásosan szekundált neki dr. *Vladimír Fajnor* és *Fedor Houdek* a könyvbe beiktatott cikkével. Utóbbi még azt is állítja, hogy Vix alezredes az 1919. március 19-én átadott jegyzékben a *Nógrádverőce–Mátra–Bükk–Miskolc–Tisza vonal átadását* is követelte Csehszlovákia részére. Erről a közlésről, amely egyéb cseh és szlovák nyelvű kiadványokban is felbukkan, *Václav Král* cseh történész 1953-ban megállapította, hogy valótlanság. Benešnek ezt a követelését a győztesek nem teljesítették, megkapta azonban *Ruszka Krajinát* és ezzel két évtizedre megvalósította a csehszlovák–román korridort.

Hogy mit csinált Hodža 1919. februárban és márciusban, az a dokumentumkötetből nem derül ki. Tény, hogy Šrobár februárban már Hodža felmentését szorgalmazta és a budapesti csehszlovák missziót Hodža távozása után dr. *Ivan Krno* vezette. Ennek személyzete a proletárdiktatúra kikiáltása után hazautazott. Augusztusban, amikor a románok Tisza menti győzelmük után megszállták a magyar fővárost, Hodža is visszatért a csehszlovák misszió élén Budapestre. Négy hónap múlva diplomáciai munkásságának jutalmául megkapta a miniszteri bársonyszéket, de politikai karrierje csak 1938 őszén kulminált.

J E G Y Z E T E K

¹ Steier Lajos: A turócszentmártoni deklaráció. Magyar Szemle 1928. 163–169, teljes szövege a 164. oldalon. A „tót” nevet a ma használatosabb „szlovák”-ra azért korrigálhattam, mert az autentikus eredeti szöveget nem fogalmazták magyarul. ² Rakúsko-Uhorsko uznáva Československý štát. – Slovenský týždenník, 1918. november 1., 44. sz. I. o. Jelenti, hogy a külföldi államok elismerték a csehszlovák kormányt, amelynek tagjai dr. Tomáš G. Masaryk, dr. Eduard Beneš és a szlovák dr. Milan Štefánik. – A felsorolt vármegyék közül a szlovák–magyar lakosságú Gömör kifelejtődött. ³ Dr. Hodža Milán: Közép-Európa országútján (Válogatott írások, Bratislava–Pozsony 1938.) II. kötet 303. Az összeállító, dr. Rudinský J. Hodža életrajza igen erős kritikával olvasandó. Pl. azt állítja (I. kötet 30.), hogy Hodža a turócszentmártoni deklarációba trónfosztó záradékot illesztett. Ennek semmi nyoma! ⁴ Šrobár, dr. Vavro: Osvobodené Slovensko. Pamäti z rokov 1918–1920. (Praha 1928.) I. kötet 212. ⁵ Supka Géza: A Šrobár-féle jegyzőkönyv hitelessége. Magyar Szemle VIII. 1930. 3. 294–295. ⁶ Stodola Kornel: Válečné roky s Milanom Hodžom. (Bratislava 1938.) 57–58. ⁷ Lásd bővebben a szerzőtől: Felvidéki gerillaharcok a Károlyi-kormány idején. (Herman Ottó Múzeum Évkönyve XIII. k. 223–248, Miskolc 1973.) ⁸ Ez idő tájban volt Budapesten csehszlovák követ dr. Stodola Emil. Az őt felváltó Hodža november 24-én érkezett Budapestre és megbízólevelét négy nap múltán nyújtotta át. Lásd dr. Milan Hodža: Slovenský rozchod s Maďarmi roku 1918. (Bratislava 1929.) 135–136. Alcím: Dokumentárny výklad o jednaniach dra Milana Hodžu ako čl. plno-

mocnika s Kárclyiho mađarskou vládou v listopade a prosinci 1918 o ústup mađarských vojsk zo Slovenska.

Kramář jegyzékét közli: doberdói Breit József: Az 1918–19. évi forradalmi mozgalmak és a vörös háború története. (Bp. 1925./I. 167.)⁹ Bartha, Albert von: Graf Michael Karolyi und die Franzosen. Persönliche Erinnerungen aus den Umsturztagen. Neues Wiener Journal, Nr. 12. 437, 8. juli 1928. 3. o.¹⁰ Károlyi Mihály: Hit, illúziók nélkül. (Bp. 1977/66–77.)

¹¹ Hodža 38–46. Ugyanott említi, hogy a Bácskába kiküldött két cseh katonatiszt eljutott Henryss tábornokhoz. (A magyarországi francia hadseregparancsnok, a Konstantinápolyba székelő Franchet d'Esperey alárendeltje.)

Az 1918. nov. 29-én este 9 óra után elküldött jelentés befejező részében Hodža közli: A (magyar) kormánnyal megindított tárgyalásokra tegnap ideérkeztek a Szlovák Nemzeti Tanács jelzett tagjai. A tárgyalásnak olyan lefolyása van, amilyenre szükségem van. A (magyar) kormány nehézségeket okoz és olyan alapfokú igényeket emel, amelyek ellentmondanak az önrendelkezés elvének. Remélem, hogy a tárgyalással értékes bizonyítékhoz jutok arról, hogy a magyar rezsim képtelen megoldani a nemzetiségi kérdést: erre törekszem. Részletes beszámoló a tárgyalásokról holnap. (Uo. 47. A beszámolót nem közli.)¹² Uo. 49–50. ¹³ Uo. 43–45. A Národnic Noviny 1918. december 3-i számában Matúš Dula Budapest, december 1-i keltezésrel cáfolta azokat a budapesti újsághíreket, hogy a SzNT küldöttsége a magyar kormánnyal megegyezett volna, okul pedig „egy-egy pesti urak nem őszinte magatartását” hozza fel. E tárgyalásokat Jászi és Hodža korábbi megbeszélései előzték meg. (Uo. 52–53.) Hodža Villiam Paulínyt is említi a küldöttség tagjai közt.¹⁴ Uo. 57–59, 65–66. ¹⁵ Hadtörténelmi Levéltár, Bp., Pozsonyi katonai kerületi parancsnokság iratai, 1918. dec. 4-i helyzetjelentés. ¹⁶ Breit I. 88–89. Hivatkozás: HÜM 32.931/cfn. 1. sz.: 1918. december 6. ¹⁷ Lásd a 15. jegyzetet, 1918. dec. 8-i helyzetjelentés. ¹⁸ Hodža 64–65. A lábjegyzetben támadja Bartha Albertet cáfolatáért és erőlyesen tagadja Bartha azon állítását, hogy a szlovák követelés egy minisztérium, három főispánság és szlovák vezényszó lett volna. Tizenegy év múlva magától Jászi Oszkártól kért tanúbizonyságot, hogy „nem adta el Szlovenszkót a magyaroknak.” (Szarka László: Jászi Oszkár szlovák kapcsolatai 1918 végéig. Századok 1985. 5.5–6. 1192–1194.) ¹⁹ A jelzett iratanyag és a „Documents concernant l'exécution de l'armistice en Hongrie Novembre 1918–Mars 1919” (Bp. 1919) tanúsága szerint Vix nem írta ípszilonnal a nevét. ²⁰ Antal Zoltán: A balassagyarmati cseh kiverés története. (Bp. 1933.) 58. 97. ²¹ Kalhous, Rudolf: Budováni armády. (Praha 1936.) 50–51. A könyvet a franciákra való tekintettel agyoncenzúrázta a csehszlovák honvédelmi minisztérium. ²² Híradó (Pozsony) 1919. január 21., 1. o. ²³ Lásd a 7. sz jegyzetet, 241–244: ²⁴ Híradó, 1919. január 22., 1. o.

Két okmánymelléklet.

Dr. Hodža Milan az alábbi dokumentumot tette közzé, mint a *Károlyi-kormány nem hivatalos ajánlatát Magyarország és Szlovákia kapcsolatának átmeneti rendezéséről*. Az eredetét sem magyar kiadványban, sem budapesti levéltári anyagban még nem találtam meg, tehát a szlovák fordítást kellett visszafordítanom magyar nyelvre.

A magyar kormány javaslata

A Magyar Népköztársaság kormánya hozzájárul az alábbi egyezményhez a Turócszentmártonban székelő *Szlovák Nemzeti Tanáccsal*, hogy biztosítva legyen a közrend, a jogbiztonság és a folyamatos gazdasági élet egészen a békekötésig, amely alkalommal sor kerül a végleges döntésre.

Azt a területet, amelyre ez az egyezmény vonatkozik, a mellékelt térkép és összeírás részletesen megjelöli.

(Hodža nem teszi közzé a térkép fakszimiléjét, sem az összeírást nem közli.)

Ezen a területen a teljes impérium a Szlovák Nemzeti Tanácsot illeti. *Az ezen a területen lakó magyar és más nyelvű kisebbségeknek biztosítani kell a helyi önkormányzati jogokat.*

A Szlovák Nemzeti Tanács átveszi a törvényhatóságok és községek összes hivatalnokait és alkalmazottait, akiket szolgálati zavar nélkül helyükön lehet hagyni, hacsak korábbi tevékenységük folyamán hivatalos teendők megsértésével nem tanúsítottak olyan magatartást, amelynek folytán beosztásukban való meghagyásuk nem volna kívánatos.

A Szlovák Nemzeti Tanács az impériuma alá tartozó területen ugyanazokat a politikai és személyi jogokat biztosítja az enklávéknak és kisebbségeknek a véleménynyilvánítás és a szervezkedés szabadsága tekintetében, amelyeket a Magyar Népkormány a szűkebb értelemben hatáskörébe tartozó területen a más nyelvű polgároknak biztosít.

A Szlovák Nemzeti Tanács átveszi az egész iskolaügy intézését. Gondoskodni fog róla, hogy biztosítva legyen a tanulóifjúság igénye a tanítás zavartalan menetére.

Az állami pénzügyek és az állami közigazgatás többi része az eddigi keretekben marad, azzal a módosítással, hogy a nem magyar felekkel való érintkezésben az anyanyelvük használandó és a feleknek kikézbcsítendő hivatalos okiratokat anyanyelvükön kell kiállítani.

A Szlovák Nemzeti Tanács kívánságára intézkedés fog történni azon hivatalnokok és alkalmazottak leváltására, akik politikai propagandatevékenységük miatt gyűlöletessé váltak.

A polgári, büntető- és közigazgatási jogszolgáltatás addig marad meg az eddigi keretekben, amíg a Szlovák Nemzeti Tanács, vagy az a szerv, amely hatáskörét átveszi, fel nem állítja az (új) igazságügyi apparátust.

A polgári, büntető- és közigazgatási jogszolgáltatásban a bíróságok érintkezési nyelve a felekkel (tárgyalások, tanúkihallgatások stb.) mindig a szlovák nyelv. Azon bírósági aktusok iratai, amelyek a felek által aláírandók, szlovák nyelven állítandók ki. Ezeknek a felterjesztése a felsőbb fórumhoz hivatalos magyar fordítás mellékelésével történik.

Minden olyan bírósági kiadvány, amely a felek tudomására adandó, az érintett felek anyanyelvén állítatik ki.

A bíróságok személyzete a lehetőségekhez képest úgy állítandó össze, hogy *lehetséges legyen a szlovák nyelvű tárgyalások vezetése.* Amíg ezt végre lehet hajtani azokat az ügyeket, amelyeknek a tárgyalása az ügyvédek kötelező részvételével folyik, *magyar nyelven is lehet intézni.*

A bírák, a bírósági és államügyészégi személyzet áthelyezésére vonatkozólag a magyar Igazságügyi Minisztérium figyelembe fogja venni a *Szlovák Nemzeti Tanács* javaslatait és csak feltétlenül indokolt esetekben fogja mellőzni.

A Magyar Népköztársaság megalakulásáig hozott törvények és kiadott rendeletek a szlovák impérium területén érvényben maradnak, amennyiben az, jelen egyezmény folytán, vagy érvényességi ideje alatt szellemének megfelelően érvényességük meg nem szűnik.

Minden olyan kérdés eldöntésénél, ahol a lakosság anyanyelvi viszonyait figyelembe kell venni, egyelőre a legutóbb megállapított hivatalos statisztikai adatok a mérvadók.

A *Szlovák Nemzeti Tanács*, vagy annak a helyébe lépő szerv a lehetőségek határain belül mielőbb, az önkormányzati testületek bekapcsolódásával és ellenőrzésük alatt eszközli az új statisztikai adatok megállapítását, amelyek ezután alapul veendőek.

Minden vitás kérdésben, amelyek ezen egyezmény tekintetében a Magyar Kormány és a Szlovák Nemzeti Tanács közt felmerülnek, tizenegy tagú bizottság dönt. Ebbe a Magyar Népkormány és a Szlovák Nemzeti Tanács egyaránt öt-öt tagot delegál, akik elnököt választanak. Ha nem egyeznek meg az elnök személyében, annak a delegálására a *bágyai állandó békebíró-ság* illetékes.

A szlovák impérium területén élő magyar és más kisebbségek érdekeinek védelmére magyar kormánybiztos küldetik ki, aki összekötő szerveként fog a Magyar Kormány és a *Szlovák Nemzeti Tanács* közt működni, javaslati joggal, minden olyan ügyben, amely ezen egyezmény tárgyát képezi. A *Szlovák Nemzeti Tanács* szintén megbízottat küld a Magyar Népkormányra, hasonló hatáskörrel.

Az összes, még felmerülő szakmai kérdések rendezése végett vegyes (értsd: közös) szakbizottság állítatik fel, amely egyetértés esetén közös felterjesztést intéz a Magyar Kormányhoz és a *Szlovák Nemzeti Tanács*hoz. Az álláspontok eltérése esetén az előbb említetteknek a bizottságok külön megindokolt javaslatát nyújtja be.

(Az utolsó bekezdés zavaros szlovák fordítását magyarra visszafordítani meglehetősen problémát okozott. Ha előkerül az eredeti Jászi-féle szöveg, abban nyilván „Tót Nemzeti Tanács” és „Tót impérium” szerepelhet.)

A fenti szöveg a Hodža-féle dokumentumkötet kiadása előtt a „Slovenský Denník” 1929. április 19-i számában (2. o.) jelent meg. Hodža a könyv lapalji jegyzetében azt vallja, hogy a szöveget Jászi Oszkár minisztériumának egy volt hivatalnok hitelesítette, akinek a nevét azonban nem közli. Ugyanott leszögezi, hogy Šrobár memoárjaiban erősen ferdít, amikor a Károlyi-kormány nem hivatalos ajánlatát úgy tünteti fel, mint Hodža megegyezését a Károlyi-kormánnyal.

Hodža a Jászi-féle javaslatra ellenjavaslatot terjesztett elő. Az általa közzétett szöveg cseh nyelvű fogalmazás a budapesti csehszlovák követség egyik hivatalnokának kézírásával, akinek a nevét nem közli, lelőhelyeül a csehszlovák külügyminisztérium levéltárát jelöli, minden közelebbi jelzet nélkül. Ennek alapján készült a Jászinak átnyújtott magyar (esetleg francia) nyelvű tisztázat. Valószínű, hogy ennek a szövegében is „tót”-ot mondanak „szlovák” helyett. E sorok írója a saját fordításában a ma használatosabb utóbbit írja. A 2. pontban található helységnevek mellé, amennyiben a szlovák változatot rögzítette, zárójelben a magyar nevet is feltüntették, a magyar név után pedig zárójelben a szlovákot.

Ami a történeoszt a legjobban érdekelné: Jászinak Matúš Dulával és társaival folytatott tárgyalásairól nincsen jegyzőkönyv a dokumentumkötetben, sem visszaemlékezés.

A Hodža-féle ellenjavaslat

1. A Matúš Dula elnöksége alatt álló *Szlovák Nemzeti Tanács*, mint a magyarországi szlovákok politikai képviselője, leszögezi, mint azt már az 1919. október 30-án kelt kiáltványában kihirdette, hogy a Csehszlovák Köztársaság államjogi alapján áll.

A magyar kormány ezt tudomásul veszi.

2. Áthatva azon óhajtól, hogy a nemzetek feltétlen önrendelkezési joga közös megegyezéssel érvényesüljön és ezzel megvalósuljon a jövődöbeli korrekt nemzetközi kapcsolatok alapja, a Magyar Állam átadja Magyarországon szlovák lakta területén a teljes állami, kormányzati és katonai hatalmat az 1. pontban említett Szlovák Nemzeti Tanácsnak.

3. Magyarországon szlovák lakta területe alatt az a terület értendő, amelybe a következő közigazgatási egységek tartoznak:

I. Trencsén, Nyitra, Bars, Turóc, Árva, Liptó, Szepes, Sáros és Zólyom megyék.

II. Prešperok (Pozsony) város, Peczony megye Csallóköz nélkül, Štiavnica (Selmecbánya) város, Hont megyének Hontnádašš–Magasmajtény (Nadošany–Hrušov) vonalától északra fekvő része, Nógrád megye, kivéve azt a részt, amely Darmoty (Balassagyarmat)–Lučencč (Losonc)–(Šalgo) Tarján (Salgótarján) vonalától délre fekszik, Gömör megyének Rimavská Sobotica (Rimaszombat)–Jelsva (Jelšava)–Rožňava (Rozsnyó) vonalától északra elterülő része, Abaúj megyének Sepesi (Szepsi)–Moldova nad Bodvou)–Magyida (Velká Ida)–Horvátszadány (Hernádszadány! = Ždaňa) vonalától északra fekvő része, Košice (Kassa) város, Zemplén és Ung megyék Komma (Kumice)–Užhorod (Ungvár) vonalától északra fekvő része, kivéve az Užhorod (Ungvár)–Szinna (Snina) vonalától keletre fekvő részeket.

4. A *Szlovák Nemzeti Tanács* átveszi a teljes felelősséget a kormányzati és katonai hatalomért. A közbiztonság fenntartása végett köteles olyan eszközökről gondoskodni, amelyeket felelőssége tudatában célravezetőnek tekint.

Az összes állami és önkormányzati vasutat-, posta-, távíró-, telefonhivatalnokok és alkalmazottak, akik a szolgálati érdek szempontjából megfelelnek és a helyükön akarnak maradni, a *Szlovák Nemzeti Tanács* rendelkezésére állnak.

A magyar katonaság, nemzetőrség és népőrség fegyvertelenül távozik a szlovák területtől, amennyiben a kiegészítő pöttestek szlovák területen vannak, ezek a *Szlovák Nemzeti Tanács* rendelkezésére állnak.

5. A szlovák területre háruló összes költségvetési kiadásokat és az élelmezési eszközök és gazdasági termékek megfelelő részét a Magyar Kormány addig fogja a *Szlovák Nemzeti Tanácsnak* kiutalni, amíg e tekintetben közös egyezmény nem lép hatályba.

E kiadások felszámolását a magyar és *Szlovák Nemzeti Tanács* közös bizottsága fogja végezni, amely egyenlő számú kiküldöttből alakítandó. Ez feladatának célszerűségéhez képest részben Budapesten, részben Pozsonyban fog ülésezni.

6. A Magyar Kormány és a *Szlovák Nemzeti Tanács* által közösnek elismert erkölcsi, társadalmi és gazdasági érdekek védelmében egyforma jellegű lépések alapján kerül sor kölcsönös megegyezésre.

7. A 3. pontban meghatározott terület feltétlenül a *Szlovák Nemzeti Tanács* hatalmában marad. Az országos határok végleges megállapítását az általános békekonferencia fogja eszközölni.

8. A *Szlovák Nemzeti Tanács* garantálja, hogy a 3. pontban megjelölt területen élő magyar nyelvű kisebbségi tömegek ugyanazon nyelvi jogokat kapják, amelyeket a Magyar Kormány biztosít a szlovák kisebbségnek, amelyek a közigazgatása alatt álló területen maradnak.

9. A Magyar Kormány a *Szlovák Nemzeti Tanács* rendelkezésére bocsátja a felszlatott Slovenská Matica tulajdonát képező összes muzeális és könyvanyagot, úgyszintén a százezer arany pénzalapot, amelyet a Magyar Kormány 1874-ben lefoglalt, mint a Slovenská Matica vagyonát, hozzáátve az 1874-től számított kamatokat.

A Magyar Kormány hasonlóképpen átutalja a Szlovák Nemzeti Tanácsnak az összes lefoglalt kulturális alapokat, amelyek megállapítása a 6. pontban megjelölt közös bizottság hatáskörébe tartozik.

Az országos központi hitelszövetkezetek azon kirendeltségeit, amelyek a 3. pont szerinti területen, mint helyi hitelszövetkezetek találhatóak, a Magyar Kormány átadja aktíváikkal és passzíváikkal együtt a Szlovák Központi Gazdasági és Kereskedelmi Szövetkezetnek. (Hodža 40–45)

December 2-án érkezett meg Budapestre az a híradás, hogy a prágai kormány nem hatalmazta fel Hodžát ilyen tárgyalások folytatására. Erre Jászi föltette Hodžának a kérdést, hogy a prágai kommüniké után van-e értelme további tárgyalásoknak és az az ő visszahívását jelenti-e Budapestről. Hodža azt felelte, hogy visszahívásról nincs szó és a további tárgyalásokat illetően bevárja kormányának utasításait. Még aznap és 3-án a Magyar Kormány tényezőivel nem hivatalos megbeszéléseket folytatott. (Uo. 56–57.) Ha ezek ismertetésétől Hodža eltekintett, ennek az oka valószínűleg az lehet, hogy a Vix-féle siffrekules igénybevételével továbbított táviratai elküldése után aktualitásukat veszítették.

